

VUODEN 2024 TALOUSARVION JA VUOSIEN 2025 – 2026 TALOUSSUUNNITELMAN LAADINTA

Kuntatalousohjelma vuosille 2024-2027

Kuntatalouden toimintamenot kasvavat painelaskelmassa vuosina 2024–2027 pääasiassa hintojen kasvun seurauksena, lukuun ottamatta vuotta 2025, jolloin kunnille siirtyy vastuu työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisestä ja samalla niiden rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista laajennetaan. Kuntien kustannuskehitystä kuvaava **peruspalvelujen hintaindeksin muutos on keskimäärin 3,3 prosenttia vuodessa**. Kunta-alan sopimuskorotukset nostavat työvoimakustannuksia 2,99 prosenttia vuonna 2024. Sopimuskorotusten kasvua hillitsee vuonna 2024 kunta-alan henkilöstölle vuonna 2023 maksettavien kertaerien poistuminen. Vuosina 2025-2027 kunta-alan ansiokehityksen oletetaan olevan yleisten työmarkkinoiden ansiokehitystä hieman nopeampaa kunta-alan palkkausjärjestelmien kehittämisohjelman vuoksi. Kuluttajahintojen kehityksen arvioidaan normalisoituvan keskimäärin kahteen prosenttiin kehysvuosina.

Kuntien tehtävät painottuvat nykyisin voimakkaasti lapsi- ja nuorisoikäluokkien tarvitsemien koulutus ja varhaiskasvatustalouden järjestämiseen. **Koulutuksen (ml. varhaiskasvatus) yhteenlaskettu palvelutarve pysyy painelaskelmassa kehysvuosina laskevana syntyvyyden laskun ja ikäluokkien pienentymisen vuoksi**. Kehitysarviossa palvelutarpeen laskua on hieman pehmennetty, sillä monissa pienissä kunnissa mahdollisuudet kouluverkon sopeuttamiseen ovat rajalliset. Lisäksi lasten määrään varhaiskasvatuksessa vaikuttaa myös työllisyyden kehitys sekä varhaiskasvatuksen osallistumisaste, joka on ollut viime vuosina nousussa. Julkisen talouden niukat resurssit kuitenkin haastavat kuntia pohtimaan myös uusia alueellisia ratkaisuja. Työikäisen väestön määrän väheneminen ja työvoiman saatavuusongelmat koskettavat myös kunta-alaa, jossa eläköityminen on voimakasta.

Peruspalvelujen tuottaminen kohtuullisin kustannuksin saattaa olla entistä haastavampaa useissa kunnissa. Kaikkien palveluiden ei tarvitse olla oman kunnan alueella, mutta niiden tulee olla laadukkaita ja saavutettavissa. Vuonna 2025 kuntataloudessa tapahtuu lyhyen ajan sisällä jo toinen merkittävä rakenteellinen uudistus, kun työ- ja elinkeinopalvelut siirretään kuntien vastuulle. Tämä laajentaa kuntien tehtäväkenttää ja kasvattaa kuntatalouden toimintamenoja noin 840 milj. eurolla. Uudistuksen myötä kuntien henkilöstömäärä kasvaa noin neljällä tuhannella henkilötyövuodella, mikä näkyy vuonna 2025 etenkin henkilöstömenojen voimakkaana kasvuna. Myös ostot kasvavat uudistuksen seurauksena. Uudistuksen myötä kunnan rahoitusvastuu työttömyysetuuksien rahoituksesta laajenee, mikä puolestaan heijastuu vuonna 2025 avustusmenojen tason muutokseen. **Työllisyyskehityksellä on uudistuksen jälkeen entistä suurempi vaikutus kunnan talouteen**. Uusiin avustusmenoihin vaikuttaa etenkin työttömyyden kehitys, jonka on ennustettu asettuvan noin 6,5 prosenttiin kehysvuosina, sekä muutokset kansaneläkeindeksissä.

Investointien oletetaan palaavan normaalille kasvu-uralleen kehyskaudella ja niiden osuus bruttokansantuotteesta on pidetty painelaskelmassa vakiona kehyskauden loppuvuosina. Kunnilla on jatkossakin merkittäviä investointitarpeita muun muassa rakennuskannan iän, muuttoliikkeen ja vihreän siirtymän vuoksi. Toimintatulot kasvavat painelaskelmassa keskimäärin noin prosentin vuodessa 2024–2027. Verotulot laskevat 3,0 prosenttia vuonna 2024, mikä on seurausta siitä, että soteuudistuksen vaikutus näkyy kuntien verotuloissa viiveellä verovuoden verojen kertyessä useamman kalenterivuoden aikana. Tämän jälkeen **verotulojen kehitys normalisoituu keskimäärin 3,6 prosentin vuotuisen kasvuun vuosina 2025–2027**. Kuntien valtionosuuksien kasvu jää tarkasteluvuosina varsin maltilliseksi lukuun ottamatta vuotta 2025, josta alkaen kuntien valtion-

osuuksissa huomioidaan kunnille siirtyvät noin 840 milj. euron vastuut TE-palvelutehtävien ja työttömyys-etuuksien rahoituksesta. **Valtionosuuksien kautta täsmäytetään kunnilta hyvinvointialueille siirtyneiden tulojen määrä. Tarkistus otetaan huomioon vuodesta 2024 alkaen ja alustavien arvioiden mukaan läisiirtotarve olisi 99 milj. euroa.** Valtiovarainministeriö tarkistaa kunnilta hyvinvointialueille siirrettävien tulojen määrän koko maan tasolla siirtyviä kuluja vastaaviksi vuoden 2022 taloustietojen valmistuttua syksyllä 2023.

Kuntatalouden menot pysyvät kehysvuosina 2024–2027 hieman tuloja suurempina. Vuosikate riittää kattamaan poistot kaikkina tarkasteluvuosina painelaskelmassa ja vuosikate näyttäisi yltävän useimpina vuosina myös nettoinvestointien tasolle. **Tulojen ja menojen epätasapaino korostaa silti palvelutarpeen ennakoivan suunnittelun ja investointien tarveharkinnan tärkeyttä. Koska väestökehityksessä on kuntien välillä merkittäviä eroja, ovat myös sen aiheuttamat haasteet ja ratkaisuvaihtoehdot eri kunnissa hyvin erilaisia.** Vuonna 2023 kuntatalouden lainoista siirtyi arviolta 5,1 mrd. euroa pois sote-uudistuksen myötä. Kuntatalouden lainakannan kasvuvauhti hidastuu selkeästi viime vuosikymmenen keskimääräiseen kasvuvauhtiin verrattuna. Kuntatalouden lainakanta kasvaa tarkastelujakson lopulla 20,4 mrd. euroon. **Korkojen nousu välittyy lopulta myös kuntatalouteen lisäkustannuksiksi kiristäen kuntien taloutta.**

Kuntien verotulot koostuvat kunnallis-, kiinteistö- ja yhteisöverosta. Kunnallisveron osuus verotuloista arvioidaan sote-verouudistuksen jälkeen olevan keskimäärin noin 69 prosenttia, yhteisöveron noin 15 prosenttia ja kiinteistöveron noin 16 prosenttia. Kuntien verotulojen arvioidaan olevan vuonna 2023 yhteensä noin 14,4 mrd. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna verotulot alenisivat vajaalla 47 prosentilla. Verotulot pienenevät sote-uudistuksen seurauksena, kun verotuloja siirrettiin valtiolle. **Vuonna 2024 verotulojen ennustetaan alenevan 3 prosenttia. Alenema johtuu sote-uudistuksesta ja vuosien 2022–2024 verokertymärytmistä.**

Lähde: Kuntatalousohjelma vuosille 2024-2027, kevät 2023. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:23.

Sonkajärven kunnan tilinpäätösennuste vuodelle 2023

Sonkajärven kunnan vuoden 2023 talousarvio on 0,6 miljoonaa euroa ylijäämäinen. Kesäkuun 2023 tilanteessa toimintatuotoista oli toteutunut noin 51 %, toimintakuluista 48 %, ja toimintakatteesta 47 %. **Käyttötalous on siis toteutunut lähestulkoon talousarvion mukaisena.** Henkilöstökulut tulevat nousemaan loppuvuonna 2023 työehtosopimusten mukaisten yleiskorotusten ja järjestelyerien johdosta. Verotulokertymä oli hieman ylittynyt talousarvioon nähden, toteuma oli 57 %, vaikka kiinteistöverotuottoja ei ollut vielä kirjautunut lainkaan. Tuloveron toteuma oli 67 % ja osuus yhteisöveron tuotosta 62 %. **Verotulojen ennakoidaan ylittävän talousarviosta.** Valtionosuuksien toteuma oli 51 %. Rahoitustuotot olivat ylittyneet noin 0,6 milj. euroa talousarvioon nähden Savon Energiaholding Oy:n osinkojen johdosta. Vuosikate oli 2,4 milj. euroa, toteuma noin 138 %. Poistoja oli kirjattu -0,6 milj. euroa, toteuma 41 %. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän purkuvoitto kirjattiin satunnaisiksi tuotoiksi, +0,6 milj. euroa. Tilikauden tulos oli 2,4 milj. euroa ja tilikauden ylijäämä 2,4 milj. euroa. **Tilikauden 2023 tuloksen ennakoidaan ylittävän talousarvion. Ylitys johtuu ennakoitua suuremmasta verokertymästä, saaduista osingoista sekä Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän purkamisesta aiheutuneesta purkuvoitosta.**

Kehys talousarviovuodelle 2024 ja taloussuunnitelmavuosille 2025 - 2026

Taloussuunnitelman laadinnan lähtökohtana toimii kuntastrategia.

Sonkajärven kunnan valtuusto on tehnyt 14.11.2022 päätöksen vesihuoltolaitoksen yhtiöittämisestä. Yhtiön toiminta alkaa 1.1.2024. Tästä syystä vesihuoltolaitos-taseyksikkö on poistettu kunnan taloussuunnitelmasta 2024-2026. Vesihuoltolaitoksen toimintatuottoja poistuu taloussuunnitelmasta noin 1,1 milj. euroa, toimintakuluja 1,0 milj. euroa ja poistoja 0,3 milj. euroa.

Taloussuunnitelmakauden suurin kuntien tehtäväkenttään liittyvä muutos tulee olemaan työllisyys- ja yritys-palvelujen järjestämistä vastaavien siirtyminen kunnille 1.1.2025 lähtien. Uudistuksen tarkka sisältö, järjestämistapa sekä rahoitusmalli ovat vielä suunnitteluvaiheessa, joten niiden vaikutusta ei ole huomioitu taloussuunnitelmassa.

Väestömuutokset pienentävät kunnan rahoituspohjaa, koska valtionosuuksien määrä riippuu ennen muuta kunnan asukasmäärästä, ja kunnallisveron määrä kunnan työikäisen väestön määrästä ja työllisyysasteesta. Sonkajärven kunnassa asui vuoden 2022 lopussa 3 669 henkilöä. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan väestö kehittyi ikäryhmittäin seuraavasti:

IKÄRYHMÄ	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
0 - 14	423	418	402	388	382	366	361	358
15 - 24	236	226	226	224	216	220	212	202
25 - 44	575	563	547	530	517	503	491	484
45 - 64	1017	963	922	898	872	843	815	789
65 -	1368	1386	1400	1402	1404	1409	1414	1415
YHTEENSÄ	3619	3556	3497	3442	3391	3341	3293	3248

Toimintakulujen kehitys on arvioitu taloussuunnitelmassa peruspalvelun hintaindeksin mukaisena seuraavasti:

2024	3,0 %
2025	3,2 %
2026	3,6 %

Toimintatuottojen kehityksen on arvioitu pääosin seuraavan toimintakulujen kehitystä, koska kunnan toimintatuotot ovat pääosin sisäisiä tuottoja.

Ulkoisten toimintatuottojen osalta oletuksena on, että hyvinvointialue jatkaa kunnan omistamien sote- ja pelastustoimen kiinteistöjen vuokraamista koko suunnitelmakauden ajan. Velvoite vuokraamiseen hyvinvointialueilla päättyy 31.12.2025.

Kuntaliiton veroennustekehikon 8/2023 mukaan kunta tulee suunnitelmakaudella saamaan verotuloja seuraavasti:

Yhteenveto							
TILIVUOSI	2021	2022	2023**	2024**	2025**	2026**	
Verolaji							
Kunnallisvero	10 248	10 597	5 904	4 704	5 047	5 124	
<i>Muutos %</i>	<i>1,5</i>	<i>3,4</i>	<i>-44,3</i>	<i>-20,3</i>	<i>7,3</i>	<i>1,5</i>	
Yhteisövero	3 958	3 339	1 816	1 498	1 585	1 668	
<i>Muutos %</i>	<i>44,4</i>	<i>-15,6</i>	<i>-45,6</i>	<i>-17,5</i>	<i>5,8</i>	<i>5,3</i>	
Kiinteistövero	1 067	1 047	1 104	1 108	1 108	1 108	
<i>Muutos %</i>	<i>1,1</i>	<i>-1,9</i>	<i>5,5</i>	<i>0,3</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	
VEROTULO KIRJATTAVA	15 273	14 983	8 824	7 309	7 740	7 900	
<i>Muutos %</i>	<i>9,9</i>	<i>-1,9</i>	<i>-41,1</i>	<i>-17,2</i>	<i>5,9</i>	<i>2,1</i>	

Kuntaliiton valtionosuusennusteen 9/2023 mukaan kunnan valtionosuus vuonna 2024 tulee olemaan 4,4 milj. euroa. Valtionosuus oletetaan samaksi myös suunnitelmavuosina. Valtionosuus on suunnitelmakaudella noin 1 milj. euroa pienempi kuin mitä on arvioitu vuosien 2023-2025 taloussuunnitelmassa. Valtionosuuden pienentyminen johtuu pääosin sote-laskelmien tarkennuksista sekä lisäsiirtojen tekemisestä kunnilta hyvinvointialueille sote- palveluiden rahoittamiseksi.

Mahdollisia osinkotuottoja ei sisälly taloussuunnitelmaan. Rahoituskulujen kehityksessä on ennakoitu maltillis-ta korkotason nousua.

Poistotasoksi arvioidaan noin 1 milj. euroa vuosittain.

Valtionosuuksien oletettua alhaisemman tason vuoksi kunnan tilikauden tulos painuu negatiiviseksi jo vuonna 2024 ilman erillisiä sopeutustoimia. Vuonna 2024 tilikauden alijäämäksi ennustetaan -0,2 milj. euroa, vuonna 2025 noin -0,2 milj. euroa ja vuonna 2026 noin -0,5 milj. euroa.

Taloussuunnitelma on laadittu tasapainoiseksi, mikä tarkoittaa sitä, että taloussuunnitelmakaudella menot ovat yhtä suuret kuin tulot, ja tilikauden tulos on 0 euroa. Tasapainoiseen taloussuunnitelmaan pääseminen edellyttää toimielimiltä sopeutustoimia.

Sonkajärven kunnanvaltuusto on 28.6.2021 hyväksynyt talouden tasapainottamissuunnitelman, joka tulee ohjaamaan vuosien 2022-2030 taloussuunnitelmavalmistelua sekä kunnan ja toimielinten taloussuunnitelmaa. Toimielinten on huomioitava talouden tasapainottamissuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet taloussuunnitelmaa laatiessaan.

Taloussuunnitelma-asiat

Taloussuunnitelma-asiat löytyvät liitteestä 1 Raamilaskelma: Taloussuunnitelma 2024 ja taloussuunnitelma 2025 - 2026. Toimielin-kohtaiset toimintakatteet löytyvät liitteestä 2 Toimintakate toimielimittain.

Raami on nettoraami (toimintatuotot – toimintakulut = toimintakate) ja se sisältää sekä ulkoiset että sisäiset menot ja tulot. **Taloussuunnitelma on sovitettava annettuun raamiin.**

Taloussuunnitelmaa voidaan joutua muuttamaan taloussuunnitteluprosessin edetessä, mikäli verotulo- ja valtion- osuusennusteet muuttuvat merkittävästi.

Henkilöstökulut

Vakinaisen henkilöstön palkkakustannukset vuodelle 2024 on tallennettu valmiiksi budjetointiohjelmaan. Palkkakustannukset sisältävät 8.6.2022 tehdyn palkkaratkaisun vaikutukset.

Toimielimien/tulosalueiden esimiesten tulee tarkistaa tiedot järjestelmästä ja tarvittaessa korjata ja täydentää tietoja henkilöpalkat -välilehdellä. Toimielimien/tulosalueiden esimiesten tulee täydentää luottamushenkilöiden, tuntipalkkaisten ja määräaikaisten työntekijöiden palkkakustannukset budjetointijärjestelmään Muut palkat -välilehdellä.

Kesäkuun henkilöstökulut eivät sisällä lomarahoja vaan ne merkitään heinäkuun henkilöstökuluihin. Lomarajat maksetaan kesäkuussa, mutta talousraportoinnin tarpeista lähtien lomarahat on merkittävä kirjanpitoon vasta kolmannelle neljännekselle.

Budjetointiohjelma laskee automaattisesti sosiaalivakuutusmaksut, jotka on arvioitu tällä hetkellä seuraavasti:

	Tili	% palkoista
Työnantajan palkkaperusteinen maksu (KuEL)	4100	16,73
Opettajien eläkevakuutus ¹	4103	16,19
Sairausvakuutusmaksut	4151	1,30
Työttömyysvakuutusmaksu	4160	1,45
Tapaturmavakuutusmaksu	4170	1,60
Taloudellinen tuki	4175	0,034

¹1970 ja sen jälkeen syntyneet ns. uudet opettajat ovat KuEL:n piirissä

Sosiaalivakuutusmaksut voivat muuttua talousarvioprosessin aikana.

Jos kustannuspaikalle arvioidaan tulevan sairaus- tai tapaturmavakuutuspäivärahoja (4230, 4240), on nämä luvut tallennettava miinusmerkkisinä Muut palkat -välilehdellä.

Vuonna 2023 tuli voimaan tasausmaksu, joka jaetaan kuntien ja hyvinvointialueiden osuuksiin. Vuonna 2024 tasausmaksun arvioidaan Sonkajärven kunnan osalta olevan 270 800,04 euroa. Keva vahvistaa lopullisen tasausmaksun vuodelle 2024 joulukuussa 2023 ja se voi poiketa em. summasta. Tasausmaksu jyvitetään taloushallinnon työnä.

Työterveyshuollon palveluntuottajan laskut kirjataan kokonaan henkilöstöhallinnon kustannuspaikalle. Vuosittain kaikki henkilöstöhallinnon menot (mukaan lukien työterveyshuollon menot, joista vähennetään Kelalta saatava korvausosuus) vyörytetään kustannuspaikoille palkansaajien lukumäärän suhteessa samalla tavoin kuin palkanlaskenta. Tästä syystä budjetoijien ei tarvitse varata määrärahoja terveystalouteen henkilöstön työterveyshuoltoa varten.

Toimintakulut ja toimintatuotot

Toimintakulut budjetoidaan annetun määrärahan puitteissa huomioiden sisäiset kulut. Kustannusten kehitys taloussuunnitelmakaudella on arvioitu peruspalvelujen hintaindeksin mukaisesti:

2024	3,0 %
2025	3,2 %
2026	3,6 %

Toimintakuluja ei saa alibudjetoida.

Toimintatuottojen kehitys on arvioitu pääosin peruspalvelujen hintaindeksin mukaiseksi, koska kunnan toimintatuotot ovat pääosin sisäisiä eriä. Toimintatuottaja ei saa ylibudjetoida.

Toimielimet eivät syötä budjetointijärjestelmään vyörytyseriä, poistoja, sisäisiä vuokria eikä muita sisäisiä eriä. Kyseisten kuluerien syöttämisestä vastaa taloushallinto.

Toiminta- ja taloussuunnitelman tekstiosio

Tavoitteiden asettamisessa keskeisimpänä lähtökohtana on voimassa oleva kuntastrategia 2022–2025 sekä voimassaoleva toimintasuunnitelma 2023-2025.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta

Riskienhallinta kytkeytyy talousarvioprosessiin ja se tehdään Sonkajärven kunnan riskienhallintaohjeen mukaisesti. Sisäisen valvonnan painopistealueet tulevalle talousarviovuodelle dokumentoidaan talousarviokirjaan johtoryhmän toimesta.

Investoinnit

Investointisuunnitelman 2024–2026 lähtökohtana toimii voimassa oleva taloussuunnitelma, johon tehdään tarvittavat muutokset talousarviovalmistelun aikana.

Investointisuunnitelman valmistelusta vastaa tekninen toimi, joka toimittaa investointisuunnitelman tämän ohjeen mukaisesti kunnanhallitukselle. **Investointisuunnitelman 2024 raami on 1,5 miljoonaa euroa.** Raami on nettoraami (sisältää sekä menot että tulot).

Investointiosaan otetaan hanke tai hankinta, jonka arvonlisäveroton kustannusarvio on vähintään 10 000 euroa. Investointiosan sitovuus määritellään siten, että nettokustannusarvioltaan 100 000 euroa tai sen ylittävät hankkeet ovat yksinään sitovia valtuustoon nähden. Alle 100 000 euron hankkeet ovat valtuustoon nähden sitovia toimielimittäin ja hankeryhmittäin. Investointien aiheuttamat käyttömenojen lisäykset/vähennykset on esitettävä investointien perusteluosassa.

Aikataulu

Talousarvioesitykset (käyttötalous- ja investointiosa) on toimitettava perusteluineen ja tavoitteineen kunnanhallitukselle **16.10.2023 mennessä**.

Liitteet

Liite 1. Raamilaskelma: Talousarvio 2024 ja taloussuunnitelma 2025–2026.

Liite 2. Toimintakate toimielimittäin.

Liite 3. Talouden tasapainottamissuunnitelma.

Liite 1. Raamilaskelma: Talousarvio 2024 ja taloussuunnitelma 2025-2026

TULOSLASKELMA (1 000 €)	TP 2022	TA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatuotot	6 173	5 813	4 492	4 636	4 803
Toimintakulut	-35 482	-16 274	-15 243	-15 818	-16 145
Toimintakate	-29 309	-10 461	-10 751	-11 182	-11 342
Verotulot	14 983	7 981	7 309	7 740	7 900
Valtionosuudet	16 218	4 295	4 359	4 359	4 359
Rahoitustuotot ja kulut	569	-66	-66	-66	-66
Vuosikate	2 461	1 749	851	851	851
Poistot ja arvonalentumiset	-1 310	-1 225	-965	-965	-965
Tilikauden tulos	1 151	524	-114	-114	-114
Poistoeron muutos	115	114	114	114	114
Varausten muutos	-200				
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	1 066	638	0	0	0

Liite 2. Toimintakate toimielimittäin

Toimintakate elimittäin (1000 €)	2024	2025	2026
Keskusvaalilautakunta	-10	-10	-11
Tarkastuslautakunta	-38	-40	-40
Kunnanhallitus	-2 782	-2 893	-2 934
Sukevan aluelautakunta	-83	-86	-87
Sivistyslautakunta	-7 724	-8 034	-8 149
Tekninen lautakunta	-114	-119	-120
Toimintakate yhteensä	-10 751	-11 182	-11 342